

1960-1980 DÖNEMİ PARLAMENTERLERİN SOSYOLOJİK ÖZELLİKLERİ

MONOGRAPHIC EVALUATION SOCIOLOGICAL PROPERTIES OF PARLAMENTERES BETWEEN 1960-1980

Özet

Parlamento, temsili demokraside seçmenlerle devlet arasında iletişimi sağlayan köprü görevi görmektedir. Aslında parlamentonun bu görevinin yanında yasa yapma ve elit sınıfı iktidara taşıma işlevleri de vardır. Hatta yasa yapma en önemli işlev olarak görülmesine karşın, temelde hangi açılardan parlamentoya bakılırsa bakılsın aslında parlamentonun bireyleri devlet yönetimine taşıma görevi hepsinden daha önemlidir. Bunu yapan parlamentoların sosyolojik profili bu görevleri yerine getiriş derecesi açısından önem taşımaktadır. Toplumunu temsil etme derecesine bağlı olarak parlamentoların işlevleri değişmektedir. Toplumunu temsil etme düzeyinin yüksekliği halkın parlamentoya olan desteğini arttırmakta, bu da parlamentodan çıkan kararların halk tarafından benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

Türk parlamentoları açısından baktığımızda da aynı durumu görebilmekteyiz. Parlamentoların temsil düzeyleri arttıkça daha başarılı faaliyetlerde buldukları, tersi durumda da daha az üretken oldukları görülmektedir. Ülkemizde Parlamento, temsil derecesi düşük olduğu için sürekli tartışmalara konu olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, Parlamenter Davranış, Toplumsal Temsil, Parlamenter Temsil

Abstract

Parliament serves as a bridge which provides communication between voters and the state in a representative democracy. Besides this function, parliament also makes laws and carries the elite class to power. Although law-making is seen as the most important function of a parliament, actually carrying ordinary citizens to the decision making process within the state apparatus is the most important function of the parliament. The sociological profile of parliaments is important and it affects the way they carry out this function. Functions of parliaments change in accordance with the way they represent the society. A high level of representation increases the support to the parliament by the people, which makes it easy for the people to embrace the decisions of the parliament.

When we look at the Turkish parliaments, we see the same situation. It is seen that the higher the representative level of the parliament is, the more successful the parliament in general is also. Since the representative level of parliaments in our country has been low, parliament's role in our society is incessantly a subject of discussion.

Key Words: Parliament, Parliamentary Behavior, Societal Representation, Parliamentary Representation

GİRİŞ

PARLAMENTOLARIN DOĞUŞU

Parlamento, ekonomik, toplumsal ve siyasal gereksinimlerden doğan siyasal bir yapıdır. Dünya tarihi açısından bakıldığında ilk parlamento örneği yapılara daha çok doğrudan demokrasinin yerleşmiş olduğu Antik Yunan kent devletçiklerinde rastlanmaktadır. Buralarda üye sayısı çok az olmakla birlikte, bütün “vatandaşların” çıkarılacak düzenlemeler hakkında kendi görüşlerini doğrudan iletebildikleri meclislerden bahsetmek mümkündür. Örneğin “500’ler Meclisi”, “Halk Meclisi” v.b meclisler Antik Yunan polisleri’nin ortak karar alma birimleri idi. Ortaçağda ise, halk meclislerinin yerine daha çok feodal beylerin oluşturduğu meclisler vardı. Bu meclislerin kuruluş amacı daha çok kralın yetkilerinin önemli yerel güç olan toprak sahipleriyle paylaşılmasıydı. Bu parlamentolara da katılım sınırlıydı. Ancak toprak soyluları meclislerde görev alabiliyorlardı. Sanayi devrimiyle birlikte dünyada ortaya çıkmaya başlayan yeni güç dengesi siyasal kurumların yapısını da değiştirmeye başladı. Sanayi üretiminin ve ticaretinin gelişmeye başlamasıyla zenginleşen yeni sınıf olan Burjuvazi, zenginliğine paralel olarak siyasal kararlarda da söz sahibi olmak isteyince kendi parlamentosunu oluşturmak için mücadele vermeye başladı ve bir süre sonra da amacına ulaştı. Özellikle İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde Feodal beylerin oluşturduğu meclislerin yanında Burjuvazinin oluşturduğu meclisler de oluşmaya başladı. Böylece günümüzde Avrupa ülkelerinin çoğunda görülen çok parçalı meclislerin temeli böylece atılmış oluyordu. Örneğin İngiltere’de “Lordlar Meclisi”nin yanında “Avam Meclisi” yine Fransa’da “Soylular Meclisi” ve “Ruhban Meclisi”nin yanında soylular ve ruhban sınıfının dışındaki herkes için hukuksal bir etiket olarak kullanılan Tiers Etat (Üçüncü Tabaka ya da Ötekiler)’in oluşturduğu meclis yapısı ortaya çıkmıştı (Moore, 1989). 19.yy’ın ikinci yarısından itibaren parlamentolar içindeki bu “Ötekiler” grubunun daha fazla halk desteğini almak için meclisin dışına çıkıp, yavaş yavaş örgütlenmesi, siyasete katılan insanların sayısını gittikçe arttırmıştır. Genel oy hakkının yaygınlaşmasıyla birlikte,

devlet yönetimine katılma ancak temsille mümkün hale geldi. Çünkü artan nüfus ve bu nüfusun önemli bir kısmına tanınan devlet yönetimine katılma hakkıyla birlikte herkesin, yönetime doğrudan katılımı teknik olarak imkansız hale gelince, “Temsili Demokrasi” kavramı gelişmeye başladı. Temsiliyetin artması, parlamentolara girecek bireylerin hem niteliğini hem de koşullarını değiştirdi. Artık çoğu yerde parlamentolara gireceklerde belirli niteliklerin aranması ve yine bu kişilerin seçim yoluyla belirlenmesi söz konusu oldu.

Tarihsel süreçte de kısaca anlatıldığı gibi, aslında parlamentolar, toplumsal gelişmenin bir sonucu olarak bir toplumsal ve siyasal ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. Ülkelerin sosyal ve siyasal yapıları farklı olduğu için de parlamentoların yapıları ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin kimi parlamentolar tek partili iken, kimi iki, kimi çok partili ve hatta kimi de Afgan Parlamentosunda olduğu gibi partisizdir (Yücekök, 1983). Bunların yanında yine Ortadoğu’daki bazı geleneksel küçük devletlerle askeri veya otoriter ülke rejimlerinde de partisiz parlamentolara rastlanmaktadır (Sarıbay, 2001).

Parlamentolar, bir ülkede demokratikleşmenin, çoğulculuğun, yaygın temsilin iyi bir şekilde yerleşmesini sağlayan kurumlardır. Öztekin’e göre, “bir ülkede çoğulcu, katılımcı, anayasal ve temsili demokrasiyi tüm özellikleriyle ve güzellikleriyle, yerleştirecek ve çalıştıracak (işletecek) olan en önemli kurum hiç kuşkusuz parlamentodur” (2007:327). Eğer parlamento demokratik çoğulcu ve açık bir toplum yaratabilirse bu durumda parlamento saygınlık kazanacak ve destek bulacaktır. Yine eğer parlamento halkın beklentilerine, tercihlerine uygun uygulamalar gösterirse parlamentoya sağlanan destek daha çok artacaktır (Kalaycıoğlu, 1980). Parlamento, halkın yönetime katılımını sağlayarak, halkın devletle ilişkisinde aracılık yaparak, bu işlevlerini yerine getirmektedir. O halde denebilir ki, aslında parlamento ve özelde de milletvekilleri, halkın devlet kurumlarıyla irtibatlarını sağlayan aracı kurumlardır. (Huntington, 1968). Aslında bireylerin devlet mekanizmasıyla iletişimini sağlayan siyasal partiler ve sivil toplum örgütleri gibi başka aracı kurumlar da

vardır. Fakat parlamentolar diğer örgütlerden daha fazla etkinliğe sahiptirler. Bunlarına yanında yine parlamentolar, toplumda yeni oluşan elit tabakanın karar alma sürecine katılma hakkı sağlayan bir mekanizma görevi üstlenmektedir (Yücekök, 1987). Bunların yanında aslında siyasal etkinlik açısından parlamentonun en önemli işlevi yasa yapmadır. Toplumsal taleplerin alınması bunların değerlendirmelerden geçirilmesi ve nihayetinde toplumsal kurallar bütünü olarak yasalara dönüştürülmesi faaliyetleri, parlamentonun en önemli işlevlerinin başında gelir (Yücekök, 1987).

Ülkemizde temsili demokrasi yolunda atılan adımlardan ilki, 1877 yılında ilk kez seçimlerin yapılması ve bu seçimlerin sonucunda ilk Osmanlı Meclis-i Umumisi'nin kurulmasıdır. Aslında Osmanlı'nın parlamenter monarşiye geçmesi padişahın isteği ile olmamıştır. Aydınların yoğun baskısı ve yine batılılaşma çabaları parlamenter yapıya geçilmesine neden olmuştur. Çünkü batılılaşma fikri Osmanlı İmparatorluğunda akla dayalı bir yönetim anlayışının gelişmesini sağlamıştır. Akla dayalı yönetim isteği, ülkede çeşitli Batı kurumlarının oluşturulması fikrini de canlandırmıştır (Hanioğlu, 2007). Batı'da demokrasiyle birebir özdeş kabul edilen Parlamenter yapı çok büyük yaygınlık kazanmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nda da bir çok kurumun yanında parlamenter yapının kurulması fikri ortaya çıkınca 1877 yılında, ilk Osmanlı Parlamentosunu oluşturmak için genel seçimler yapıldı.

Yukarıda sözü edilen gelişmeler sonucunda, ilk parlamentonun olduğu 1877'de aslında parlamentonun saydığımız işlevlerinin hemen hemen hiçbirinin gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. Bu dönem parlamentosu, hem temsil açısından çok zayıf, hem de kanun yapma işlevi çok cılız haldeydi. Bunların yanında yeni elit kesimin siyasal yaşamda etkin olmasını sağlama işlevinin çok iyi işlediğini söylemek de zordur. Ama parlamentonun, bu dönemde özellikle modernleşme taraftarları ile karşıtları arasındaki tartışmalara ortam hazırlamış olması anlamında az da olsa olumlu bir işlev yüklediğini belirtmekte yarar vardır (Hanioğlu, 2007).

Ancak Parlamenter Monarşik yönetimin altyapısının ve halkın parlamentoyu sahiplenme bilincinin henüz oluşmadığı bir dönemde, Parlamentonun sürekliliği de mümkün olmaz hale gelmişti. 1878'de Padişahın, Osmanlı-Rus Savaşını bahane ederek, parlamentoyu dağıtması, çok da önemli toplumsal tepkiyle karşılaşmamıştır. Ardından yine bir avuç aydının etkisi ve batılılaşma düşüncesinin yaygınlaşmasının yarattığı baskılar sonucu 1908'de padişahın parlamentoyu tekrar açmasıyla başlayan yeni dönemde, parlamentonun işlevselliği ve bağımsızlığı biraz daha artmıştı. Bu dönemde parlamentonun hem yasa yapma işlevi biraz daha geliştirilmiş, hem de özellikle parlamentonun elitist yapıya biraz daha yaklaşmasına neden olmuştur.

Ulusal kurtuluş mücadelesiyle birlikte, yeni bir parlamentonun oluşturulma çabaları ve bu çabalar sonucu oluşturulan 1920'de parlamentosu, önceki benzerlerine göre, temsil özelliği daha yüksek ve yasa yapma konusunda daha aktifti. Bu dönemden sonra oluşturulan hemen hemen tüm parlamentolar, günümüz parlamentoları gibi göreceli olarak daha elit kişilerden oluşmuştu. Çok partili yaşama geçişle birlikte, birden fazla partinin mücadelesiyle gerçekleştirilmiş olan 1946 seçimleri ve özellikle de 1950 seçimleri, Türkiye'de parlamentoların yapısını büyük oranda değiştirmiştir. Parlamentonun yapısını belirleyen özelliklerden biri milletvekillerinin sosyolojik özellikleridir. Bu açıdan bakınca, özellikle 1950 seçimleriyle oluşan parlamentonun, önceki parlamentolara göre çok farklı sosyolojik özelliklere sahip kişileri barındırmaya başladığı görülür. 1950'li yıllarda yapılmış olan üç seçimde (1950,1954,1957) de milletvekillerinin profilleri büyük oranda değişmiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilaliyle parlamento kapatılmış, anayasa değişikliğine gidilmiş, yeni anayasa ve bunun doğrultusunda da yeni seçim kanunu hazırlanıp seçimlere gidinceye kadar ülkeyi MBK (Milli Birlik Komitesi) yönetmiştir. Ancak ihtilali yapanların, sürekli iktidarı en kısa sürede devretme isteğinde olduklarını belirtmeleri ve bunu doğrularcasına yaklaşık bir buçuk yıl sonra erken genel seçimlere giderek yönetimi sivillere bırakmaları ve son olarak da ihtilali

yapanların, birinci amaçlarının demokrasiye işlerlik kazandırmak olduğunu söylemeleri, bundan sonra oluşacak parlamentoların önceki dönem parlamentolarına göre daha demokratik olacağı izlenimi yaratıyordu (Turan,2007). MBK'nın oluşturduğu "Kurucu Meclis", yeni bir anayasa hazırlayarak, 9 Temmuz 1961 günü halkoyuna sundu ve anayasa %61.5 oy oranıyla kabul edildi.

Siyasal yaşamın sivilleştirilmesi için parlamentonun yeniden açılması gerekiyordu. Bu nedenle 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu" çıkarılarak yürürlüğe kondu. Bu yasaya göre seçimler, tek dereceli, genel, eşit ve gizli oyla, tüm yurttaki aynı günde, Nisbi Temsil Sistemiyle yapılacaktır. Yine seçimlerle ilgili olarak, 26 Nisan 1961 tarihli 298 No'lu "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" ve 24 Mayıs 1961 tarih ve 304 No'lu "Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu" çıkarılmıştır (Sezen, 1994:247). Hazırlanan bu yeni yasanın belirtilen hükümleriyle 1961 genel seçimleri yapılmış ve sivil bir parlamento tekrar oluşturulmuştur.

Bu gelişmeler, Türk siyasal hayatında yeni bir dönemin açılmasına yol açmıştır. İlk defa bir askeri darbeye üstüne siyah bir çizgi çizilerek ortadan kaldırılan sivil siyasal düzenin tekrar askeri yönetimin etkisiyle oluşturulmasına tanık olunmuştur. Feshedilen parlamentonun çoğu üyesinin tekrar siyasal hayata dönmesine izin verilmemiş, kapatılan iktidar partisinin üst düzey yöneticileri tutuklanmış, siyaset sahnesine yeni adayların çıkmasına ortam hazırlanmıştır. Parlamentoda şimdi yeni simalar ve yeni partiler boy göstermeye başlamıştır.

Bu açıdan bakılınca 1961'den sonra oluşan parlamentolarda, önceki dönem milletvekillerinden daha farklı sosyolojik özelliklere sahip kişilerin (örneğin kent burjuvazisi yerine kır burjuvazisinin; laik eğitim almış bürokratların yerine, medrese eğitimi almış din ulemasının v.b.) temsilcilik yapmaya başladığını görüyoruz. Milletvekillerinin

büyük çoğunluğu ilk defa parlamentoya giren kişilerdi. Yeni simalar, parlamentonun önceki döneme göre daha farklı sosyolojik yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmamızın amacı zaman içerisinde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal değişimin parlamentonun sosyolojik profilinde meydana getirdiği farklılaşmayı somut verilerle ortaya koymaktır. Toplumsal değişimin, parlamentonun yapısında yarattığı değişimlerin hızı ve yönünü belirlemeyi amaç edinen bu çalışmada aslında kullanılabilecek çok sayıda değişken bulunmakla birlikte, sadece en önemli dört tanesi, milletvekillerinin eğitim düzeyleri dağılımı, meslek dağılımları, yaş ortalamaları, cinsiyet dağılımlarının, önceki dönemlere göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Böylece parlamentonun yapısında bu değişkenler açısından ortaya çıkan yapı analiz edilmektedir. Çalışmamızda bu değişimin yönü ve düzeyi ortaya konmaya çalışılırken, aynı zamanda milletvekillerinin değişen kompozisyonları ortaya konarak, bu değişimin parlamentoda temsiliyeti ne kadar sağlayıp sağlamadığı gözler önüne serilmektedir. TBMM tarafından her seçim döneminden sonra yayımlanan meclis albümlerinden alınan bilgiler sistematik hale getirilip tablolara dönüştürülmüş ve elde edilen veriler yorumlanarak çalışma sonuçlandırılmıştır.

MİLLETVEKİLLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ DAĞILIMI

1960'dan sonra oluşan ilk parlamento 1961 dönemi parlamentosudur. Bu parlamento, aynı zamanda seçimlerin Nisbi Temsil Sistemiyle değerlendirilerek oluşturulduğu ilk parlamentodur. Bu parlamentoda eğitim düzeyi 1950-1960 dönemi parlamentolarına çok yakındır. Üniversite mezunu milletvekillerinin oranında, özellikle ilk üç parlamento (1961, 1965, 1969) döneminde, 1950-1960 dönemine göre fazla bir değişiklik göze çarpmamaktadır.

Tablo 1. 1960-1980 Dönemi Milletvekillerinin Eğitim Düzeyleri Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Dönem									
	1961		1965		1969		1973		1977	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
İlkokul	21	4.7	12	2.7	24	5.3	25	5.6	39	8.7
Ortaokul	42	9.3	26	5.8	39	8.7	40	8.9	33	7.3
Lise	53	11.7	48	10.6	56	12.4	29	6.4	41	9.1
Üniversite	334	74.2	364	80.9	331	73.5	356	79.1	337	74.9
Toplam	450	100	450	100	450	100	450	100	450	100

Kaynak: T.B.M.M. Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 1’den de izlenebileceği gibi ilkokul mezunu milletvekillerinin oranı 1965 döneminde en düşük seviyede, 1977 döneminde ise en yüksek seviyede olmuştur. Buna karşın ortaokul mezunlarının oranı 1965’te %5.7 ile en düşük iken; 1961’de en yüksek olmuştur. Lise mezunlarının oranı ise 1973 döneminde %6,4 ile en düşük seviyede iken; 1969’da %12,4 ile en yüksek seviyede olmuştur. Parlamentonun eğitim seviyesiyle ilgili en önemli ölçütlerden biri olan üniversite mezunlarının oranına bakacak olursak; 1960-1980 arası dönemde oluşan bütün parlamentolarda üniversite mezunlarının oranı birbirine yakın olmuştur. Bu oran %73 ile %88 arasında dar bir skalada hareket etmiştir. Bu 5 dönem içinde göreceli olarak en yüksek üniversite mezunu oranına sahip parlamento, 1965 seçimleriyle oluşan parlamentodur. Bunun temel nedeni de bu seçimlerde uygulanan “Milli Bakiye Yöntemi” sayesinde büyük partilerin dışında kalan ve azımsanmayacak oranda oy alan diğer partilerin de oylarının meclise adil yansımadır. Daha küçük olan partiler, bu kadar temsiliyete önem verecek alternatiflere sahip olmadıkları için, öncelikle eğitim düzeyini gözetmektedirler. Bir sonraki dönemde daha çok parti (8 parti) seçimlerde yarışmasına rağmen, iki büyük parti AP ve CHP dışındaki diğer 6 parti (CGP, MHP, MP, YTP, TİP ve TBP) toplam 38 milletvekiline sahip olabilmişken; 1965 seçimlerinde ise yine aynı iki büyük partinin dışında kalan parti sayısı 4 olmasına rağmen toplam 76 milletvekiline sahip olabilmişlerdir. Daha açık bir ifadeyle iki büyük parti dışındaki partiler, 1965 döneminde, bir sonraki döneme göre iki kat daha fazla milletvekiline sahip olmuşlardır.

Bu dönemde, AP’nin DP’nin devamı olması ve bu iki partinin de aynı sosyolojik tabana sahip

olmaları ve CHP kadrolarının bir önceki döneme göre fazla farklılıklar göstermemesi nedeniyle, parlamentonun yapısında eğitim düzeyi açısından çok büyük farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu partilerin milletvekili oranlarının yüksek olduğu dönemlerde Üniversite mezunlarının oranı (1961 dönemi parlamentosu hariç) düşük olmuştur. Milli Bakiye Yöntemi sayesinde 1965 genel seçimleriyle oluşturulan parlamentoda üniversite mezunlarının oranı neredeyse %81’lere ulaşırken; daha sonraki 1969 seçimlerinde seçim yöntemi değiştirildiği için üniversite mezunlarının oranı %74’ler seviyesini kadar düşmüştür. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, küçük partilerin meclisteki milletvekili sayısının düşmesi ve AP ile CHP’nin temsilci sayısının artmasıdır. AP ve CHP küçük partilere göre biraz daha kitle partisi niteliği taşımaları, bu partiler açısından eğitim düzeyinin milletvekilliği için ön koşul olarak görülmemesidir. Bu düşüş aslında tartışılabilir. Parlamentar demokrasi açısından parlamentoda üniversite mezunlarının sayısının azlığı veya çokluğu, aslında tartışılması gereken bir konudur. Parlamentoların, eğitim düzeyleri yüksek milletvekillerinden oluşmasının ne kadar demokratik olduğu, ya da tam tersi, milletvekillerinin eğitim düzeyleri dağılımının, toplumun genel eğitim düzeyine yakın olmasının ne kadar temsili demokrasiyi sağladığı aslında ayrı bir çalışmanın konusu olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bazı siyaset bilimciler parlamentoda temsiliyetin sağlanmasının demokrasiyi zenginleştirceğini savunurken, bazıları ise demokratikleşmenin koşulu olarak parlamentonun elitist bir yapıda olmasını şart koşmaktadırlar. İkinci yaklaşımı savunanlara göre, demokratikleşme açısından parlamentonun toplumun genel sosyolojik yapısını yansıtması gerekli bir koşul değilmiş gibi gösterilir.

Tablo 2. 1961-1980 Dönemi Milletvekillerinden Üniversite Mezunlarının Kendi İçerisindeki Dağılımı

Eğitim Durumu	Dönem									
	1961		1965		1969		1973		1977	
	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)
Hukuk	160	35.6	169	37.6	141	31.3	146	32.4	131	29.1
Tıp	42	9.3	33	7.3	31	6.9	25	5.6	16	3.6
İkt.Tic. İl.Ak.	19	4.2	17	3.8	19	4.2	25	5.6	16	3.6
Mim-Müh	27	6.0	36	8.0	48	10.7	55	12.2	63	14.0
Askeri Okul	40	8.9	35	7.8	25	5.6	19	4.2	22	4.9
Eğitim Fak.	4	0.9	25	5.6	27	6.0	32	7.1	30	6.7
S.B.F.	29	6.4	29	6.4	25	5.6	22	4.9	32	7.1
İlahiyat	2	-	3	-	6	1.3	11	2.4	6	1.3
Master	12	2.7	6	1.3	1	-	1	-	3	-
Doktora	2	-	10	2.2	6	1.3	6	1.3	15	3.3
Diğer	14	3.1	24	5.2	14	3.1	12	2.7	23	5.1

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle oluşturulmuştur.

İlk önce şu belirtilmelidir ki; yaklaşık %27 oranında ilk-orta-lise mezunlarına kapılarını açık tutabilmesi, eğitimin yaygınlaştığı ve siyasi rekabetin kızıştığı bir ortamda, bir bakıma, Türk Parlamentosunun demokratik bir niteliği sayılmalıdır (Yücekök, 1983:181).

1960'lı yıllarda yavaş yavaş yaygınlaşmaya başlayan üniversite eğitiminin ve sanayi ve teknolojideki gelişmelerin talep ettiği meslek dağılımlarının, parlamentoya büyük ölçüde yansımaları doğaldır. 1920-1950 döneminde üniversite mezunlarının içinde büyük bir oran, sırf iyi eğitilmiş oldukları için, meclise girebilmişken, 1950'li yıllarda artık, insanlar meslek ve bilim avantajlarını kullanarak, kazandıkları yerel popüleriteye dayanarak meclise girebilmektedirler. 1950-1980 döneminde (kurucu meclis dönemi hariç) kişiler, sadece eğitilmiş oldukları, alternatifleri olmadığı için, yine birilerinin atamasıyla değil, eğitimin yaygınlaştığı bir toplumda ve büyük rekabet ortamında daha iyi eğitim almış oldukları için meclise girebilmektedirler. Bu nedenle 1961-1980 dönemi parlamentolarında üniversite mezunlarının oransal artışı, parlamentonun uzmanlaşan ve gelişen toplumun aynası olabilmesi açısından önemlidir.

Tablo 2'den de izlenebileceği gibi; üniversite mezunları içinde en büyük grubu Hukuk Fakültesi mezunları oluşturmaktadır. Meclis'in

%35.5'ini oluşturan bu grubun sayıca bu kadar çok olmasının en belirgin nedenlerinden biri, hukuk fakültesi mezunlarının hitabet ve buna bağlı olarak da ikna kabiliyetlerinin yüksek olmasıdır. Bir diğer neden, vekil-müvekkil ilişkisine dayanarak halkın, hukukçuların mecliste kendi haklarını en iyi şekilde koruyacaklarına inanmalarıdır. Ayrıca hukuk dışı uygulamalara çok sık rastlanan ülkemizde, hukukçuların hukuk kurallarına riayet edeceklerine, hukuk kurallarını çiğnemeyeceklerine olan halkın inancı yine bu kesimin mecliste büyük oranda temsil edilmesini sağlayan bir başka nedendir. Hukuk Fakültesi mezunlarının bu denli çok olmasının bir başka nedeni de buradan mezun olanların büyük bir çoğunlukla Avukatlık mesleğini tercih etmeleri ve Avukatlık mesleğinin de meslek dışı işlerle de uğraşmaya elverişli olmasıdır. Bu açıdan avukatlar siyasetle uğraşmak için bol zamana ve paraya sahip olmaktadır. Bu da onların siyasette başarılı olmalarına uygun zemin hazırlamaktadır (Arı,1983)

Üniversite mezunları içerisinde sayıca fazlalığıyla göze çarpan bir diğer grup Tıp Fakültesi mezunlarıdır. Doktorluk mesleğinin hala halkın gözünde popüler ve saygın bir meslek olarak görülmesi ve bu arada bu dönemde bu mesleğin çok para kazandıran bir meslek olması, bu kesimin pahalı bir uğraş olan

siyasette başarılı olmasının nedenleridir.

Bu dönemde dikkati çeken özelliklerden biri de askeri okul mezunlarının oranının yüksekliğidir. 1961 seçimlerinin MBK gözetiminde yapılması, askeri okul mezunlarının sayıca bu kadar fazla olmasının en büyük nedenidir. Çünkü MBK'nın etkisinin gittikçe azaldığı 1965 sonrası seçimlerde oluşan parlamentolarda açık bir şekilde askeri okul mezunlarının sayısında hatırı sayılır bir azalma olduğu görülmektedir.

MİLLETVEKİLLERİNİN MESLEK DAĞILIMI

Ülkemizdeki 1950'den sonra hızlanan sosyo-ekonomik hareketlilik, gerek kentleşme,

gerek sanayileşme ve gerekse de tarımda daha yoğun kapitalist ilişkiler ağının kurulmaya başlanması ve yeni pazarlara açılma, topluma çoğulcu bir bünye kazandırmıştır. Çok farklı toplumsal kesimden insan siyasete dahil olmuş, örneğin daha önce salt toplumsal prestijleri nedeniyle doktorlar mecliste sayıca çok iken (Altan, 2008), 1960'dan sonra yeni mesleklerin (Örneğin, Müteahhitlik, mühendislik v.b) toplumda önem kazanmasıyla birlikte doktorların sayısında göreceli olarak azalma görülmektedir. Bunun sonucu olarak da parlamento, 1960'a kadar sergilediği bu meslek dağılımı kompozisyonunu 1961'den sonra daha dengeli ve daha demokratik bir görüntü içinde toplayabilmiştir.

Tablo 3. 1961-1980 Dönemi Milletvekillerinin Meslek Dağılımı

Meslek	Dönem									
	1961		1965		1969		1973		1977	
	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)
Hukukçu	161	35.8	152	33.6	123	27.3	143	31.7	122	27.1
Doktor	44	9.6	28	6.2	28	6.2	25	5.6	20	4.4
Mim- Müh	26	5.8	24	5.3	26	5.8	41	9.1	71	15.9
Çiftçi	37	8.2	20	4.4	28	6.2	38	8.4	32	7.1
Tüccar	53	11.8	56	12.4	65	14.4	44	9.8	51	11.3
Asker	29	6.44	26	5.8	22	4.9	13	2.9	14	3.1
Öğretmen	18	4.0	16	3.6	12	2.7	17	3.8	26	5.8
Din Gör.	2	-	1	-	8	1.8	15	3.3	19	4.2
Öğr.üyesi	24	5.3	20	4.4	15	3.3	12	2.7	27	6.0
Bürokrat	14	3.1	43	9.6	58	12.9	51	11.3	51	11.3
Diğer	40	8.9	58	12.9	63	14.2	53	11.7	44	9.8

Kaynak: TBMM Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 3'te belirtildiği gibi, 1961 Parlamentosunun yaklaşık %36'sı hukukçulardan oluşmaktadır. Toplum yoğun işbölümüne uğrayıp, uzmanlaştıkça, teknik ve uygulamalı bilgiler öncelikle avukatların tekeline çıkmış, yönetici, teknokrat ve çeşitli dallarda uzman olarak yetişmiş birçok uzman personel bu alanlarda avukatlarla yoğun rekabete girmişlerdir. Böylece ülkemizde de görüldüğü gibi ilk kapitalist gelişim yıllarında (1950-1960) görülen hukukçu furusu, toplum daha sağlıklı bir işbölümüne uğradıkça normal boyutlarına doğru hızla inmeye başlamıştır. Bu durum kendini parlamentoda da hissettirmiştir. Bunun en bariz örneğini 1965'ten sonraki dönemde

görmekteyiz. 1961 dönemi parlamentosunda %36 oranında hukukçu bulunurken, bu oran 1965 döneminde %33.6'ya, 1969'da %27'ye ve sonraki dönemlerde de buna yakın bir orana inmiştir.

1960-1980 dönemi parlamentolarının göze çarpan bir başka özelliği de teknokrat sınıf diye nitelediğimiz mimar ve mühendislerin oluşturduğu grubun mecliste giderek daha fazla temsil edilmeye başlamasıdır. Daha önceki dönemlerde mecliste ortalama 6-14 teknokrat yer alırken bu sayı 1961'de 26, 1965'de 24, 1969'da 28 olmuştur. Ancak bu grup, en büyük sıçramayı 1970'den sonra yapmıştır. 1973

seçimleriyle oluşan parlamentoda mecliste 41, 1977 seçimleriyle oluşan mecliste de 71 teknokrat siyasi mücadele vermiştir. Bu sınıfın mecliste temsilinde meydana gelen bu artışın en büyük nedeni, teknolojiye gelişmelerin ülke sorunlarının teknokratlar tarafından çözülebileceğine, gelişen bir ülkenin en büyük yatırımının altyapı (yol,köprü,vs) olması nedeniyle, bu tür gereksinimleri bu grubun giderebileceğine olan inancın yerleşmesi ve artarak devam etmesidir. .

Doktorluk mesleğinin bu dönemlerde popülaritesi Avukat ve Teknokrat-Bürokrat sınıftan daha azdır. Bu nedenle, doktorlar, bu saydığımız mesleklerle oranla mecliste daha az temsil edilmektedirler. 1961 parlamentosunda doktorların oranı %9.5 iken; 1965 ve 1969 parlamentolarında %6'lara ve 1973 ile 1977 parlamentolarında %5'lere kadar inmiştir.

Tablo 3'te göze çarpan bir diğer özellik de asker kökenli milletvekillerinin sayıca çokluğudur. 27 Mayıs ihtilalinin yol açtığı siyasal ortamın bir

sonucu olarak, asker kökenli milletvekillerinin oranı 1961'de %6 dolaylarında iken, zamanla askeri yönetimin etkilerinin azalmasına paralel olarak parlamentoda asker kökenli milletvekillerinin sayısında da büyük oranda azalmalar görülmüştür. Örneğin %6 olan asker kökenli milletvekili oranı 1973'te %2.92'ya kadar düşmüştür. Bu yarıdan daha fazla bir azalmayı ifade eder. Bu veri parlamentonun zaman geçtikçe, sivilleştiğini göstermektedir.

MİLLETVEKİLLERİN YAŞ DAĞILIMI

Yeni anayasanın, henüz geçmemiş 27 Mayıs iklimi ile birlikte, bu anayasanın oluşturduğu genç aydınlara dönük bir ortam yeni simaların meclise girmesine olanak sağlamıştır. Bu arada sivil yaşama dönülmesiyle birlikte, başta Adalet Partisi olmak üzere yeni kurulan diğer partilerin yeniden örgütlenmesi ve eski Demokrat Parti milletvekillerinin siyasetin dışında kalması ister istemez siyasetin tabanında da hem gençleşmeye hem de farklılaşmaya yol açmıştır.

Tablo 4. 1961-1980 Dönemi Milletvekillerinin Yaş Dağılımı

Yaş Grupları	Dönem									
	1961		1965		1969		1973		1977	
	sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
30-34	59	13.1	27	6.0	29	6.4	36	8.0	40	8.9
35-39	137	30.4	97	21.5	59	13.1	67	14.9	70	15.6
40-44	84	18.7	136	30.2	130	28.8	98	21.8	92	20.4
45-49	66	14.7	82	18.2	130	28.8	118	26.2	116	25.8
50-54	44	9.8	55	12.2	60	13.3	89	19.8	93	20.6
55-59	28	6.2	26	5.7	22	4.8	28	6.2	30	6.7
60-64	23	5.1	14	3.1	11	2.4	10	2.2	8	1.7
65-69	4	0.9	10	2.2	6	1.3	2	0.4	2	0.4
70-74	2	0.4	1	0.2	1	0.2	2	0.4	1	0.2
75-79	3	0.7	1	0.2	1	0.2	-	-	-	-
80+	-	-	1	0.2	1	0.2	-	-	-	-
Ortalama	43.3		44.7		45.3		45.4		45.4	

Kaynak:T.B.M.M. Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Tablo 4'ten de izlenebileceği gibi, parlamenterlerin yaş ortalaması askeri ihtilalin hemen sonrasında 43 düzeylerindeyken, daha sonraki dönemlerde 45'lere kadar çıkmıştır.

Demokrat Parti milletvekillerinin askeri ihtilalle siyaset dışı bırakılması ve Adalet Partisi gibi partilerin yeni kurulup, daha çok

yeni simaların siyasete taşınmaları sonucu 1961 döneminde parlamentonun yaş ortalaması düşük olmuştur. Hatta 1961 parlamentosu cumhuriyet tarihimizin o güne kadarki en genç parlamentosu olma niteliğini kazanmıştır. Ancak, cumhuriyet kurulmadan önce oluşan 1920 parlamentosunun (I.Dönem TBMM'nin)

yaş ortalaması ise 43 ile bu dönemden de düşük olmuştur (Şengil, 1996)

Ayrıca bu dönemde, burjuvazinin kendi içinde parçalanması, bir yandan İstanbul sermayesinin karşısında Anadolu sermayesinin yükselmesi, (örneğin Necmettin ERBAKAN Anadolu Sermayesinin temsilcisi olarak ortaya çıkmıştı), diğer taraftan büyük sermaye gruplarının bir bölümünün CHP'yi (örneğin Vehbi Koç) desteklemesi, bir bölümünün AP'yi desteklemesi ve yeni siyasal partilerin kurulması, yeni gelen üyeleri gençleştirirken, eski üyelerin sayısını azaltmıştır. Bu da bu dönemde milletvekillerinin yaş ortalamasının düşmesini sağlamıştır. Daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında parlamenterlerin ortalama yaşlarının bu dönemde bir hayli düşük olduğu görülmektedir. 1950 parlamentosunda yaş ortalaması 47.5 iken bu sayı 1961'de 43'e kadar inmiştir. Parlamenterlerin yaş ortalaması dönem geçtikçe daha da artmaktadır. Bunun en belirgin nedeni de Türk parlamenter sisteminin en temel özelliklerinden biri olan, milletvekillerinin çoğunlukla birden fazla dönem parlamento üyeliği yapmalarıdır. Ancak genellikle ihtilallerin hemen ardından yapılan genel seçimlerde parlamento üyeleri

büyük oranda değiştiği için, parlamenterlerin yaş ortalaması belirgin bir şekilde düşmektedir.

MİLLETVEKİLLERİN CİNSİYET DAĞILIMI

Ev dışı ilişkilerin yoğunluğundan dolayı erkekler, kadınlardan daha fazla siyasal konulara duyarlı olduklarını söylemek mümkündür. Tabii bu duyarlılık diğer toplumsal konulara olan duyarlılıktan daha fazladır (Kağıtçıbaşı, 1988:318). Bu nedenle de özellikle az gelişmiş ülkelerde kadın milletvekillerinin sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdır.

Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde, kadınların aile içindeki rolü de bize kadınların neden parlamentoda daha az temsil edildiği konusunda bazı ipuçları verir. Özellikle araştırdığımız bu dönemde, yani 1980'li yıllara kadar, bu tür ülkelerde kadınlar öncelikle anne olarak düşünülmekte, bu da kadının çalışma hayatına katılımını engelleyen nedenlerden biri olmaktadır. Örneğin, o dönemde, Türk kadını, ancak ekonomik açıdan zor duruma düştüğünde çalışma hayatına katılmayı tercih etmekte, aksi takdirde ilk iş olarak annelik görevini düşünmektedir (Kışlalı, 1996:163).

Tablo 5. 1960-1980 Dönemi Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Dönem									
	1961		1965		1969		1973		1977	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Erkek	447	99.3	442	98.2	445	98.9	444	98.7	446	99.1
Kadın	3	0.7	8	1.8	5	1.1	6	1.3	4	0.9

Kaynak: T.B.M.M. Albümlerinden Toplanan Bilgilerle Oluşturulmuştur.

Çok partili siyasal yaşama geçilmesinden bu yana çok pasif davranan Türk kadını, bu dönemde özellikle 1965'ten sonra özellikle adaylık konusunda aktifleşmeye başlamıştır. 1965 seçimlerinde tüm ülke genelinde 54 kadın, milletvekilliğine adaylığını koymuştur. Ancak bunlardan sadece 8'i parlamentoya girebilmiştir.

1961 parlamentosundaki kadınların meslek durumuna baktığımızda, daha önceki dönemlerde görülen eğitim mesleğinde çalışan kadın milletvekillerinin bu dönemde yerlerini daha çok hukuk kökenli kadın milletvekillerine bıraktıklarını görmekteyiz. 1961 döneminde parlamentoya giren kadın milletvekillerinden ikisi hukuk birisi de lise mezunuyken;

1965 parlamentosunda görev yapan 8 kadın milletvekilinden 4'ü eğitim meslek grubunda, 3'ü hukukçu, 1'i de ev hanımıdır.

1965 parlamentosunda diğer dönemlere göre bir artış gözlemlenmektedir. Bu artışın temel nedenlerden belki de en önemlisi, çeşitli partilerin merkez kontenjanlarının bir kısmının önseçime girmiş, seçilmemiş olan kadın adaylara ayırmış olmasıdır. Parlamentodaki 3 milletvekilinden ikisi YTP, biri de TİP'ten bu şekilde milletvekili seçilmişlerdir. Bundan başka çeşitli kadın derneklerinin seçimlerden önce parlamentoya daha fazla kadının gönderilmesi için yayımladıkları bildirimler, çok sınırlı bir şekilde de olsa halkoyunun dikkatini bu konu üzerine çekmiştir (Abadan, 1966:349).

SONUÇ

1877 yılında yapılan ilk parlamentodan beri Türk parlamentoları özellikle temsiliyet açısından büyük ilerlemeler sağlamaktadırlar. Önceleri özellikle yerel eşrafın, daha sonra asker-sivil bürokratin ağırlıkta olduğu parlamentolardan sonra 1950'li yıllarla birlikte daha farklı kesimlerden oluşan çok renkli parlamentolarla karşılaşmaktayız. Çalışmamızın konusunu oluşturan 1960-1980 döneminde ise bu renklilik giderek artmış, gerek meslek, gerekse eğitim düzeyleri açısından daha geniş yelpazeye yayılmış bir parlamento profiliyle karşı karşıya kalmaktayız.

Parlamentolarımız bu dönemde daha çok avukatlık mesleğine mensup milletvekillerini içinde barındırmıştır. Ardından yükselen meslek grubu olarak teknokrat sınıfı da avukatların ardından ikinci sırada yer almıştır. Bu dönemde parlamentonun yaş ortalaması da önceki dönemlere göre azalmıştır. Bunun temel nedeni de 27 Mayıs askeri müdahalesi ile eski

siyasetçilerin büyük çoğunluğuna siyaset yapma yasağının getirilmesidir. Bunların yanında demokrasi adına ilerleme kaydedemediğimiz konulardan biri parlamentodaki kadın milletvekili sayısını arttıramamamızdır. 1934 yılında kadınların ilk kez genel seçimlerde oy kullandığı dönemden beri parlamentoda temsil edilen kadın milletvekili sayısı hiçbir dönemde arzu edilir düzeyde olmamıştır. Zikzaklarla, bazen yükselen, bazen düşen oranlarda temsil edilen kadınların sayısı hiçbir dönemde milletvekili sayısının %10'unu bulmamıştır.

Yukarıda saydığımız ölçütlerle değerlendirdiğimizde, Türk parlamentolarının 1960-1980 döneminde, temsil açısından, önceki dönemlere (1960 öncesi) göre, ilerleme sağladığını söyleyebiliriz. Ancak bu da hala parlamentonun halkı iyi bir şekilde temsil ettiği anlamına gelmemektedir. Hem mesleki açıdan, hem eğitim düzeyi açısından hem de yaş ve cinsiyet gibi kişisel özellikler açısından parlamentolarımızın toplumun aynası olduğunu söylememiz çok güçtür.

KAYNAKÇA

Abadan,N. (1966), 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Altan, C. (2008), Türkiye'de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Sosyolojik Özellikleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 22, s.23-36.

Arı, M. (1991), Siyasal Katılım:1980 sonrası Türk Siyasal Sürecinde ANAP Ve ANAP Seçmen Profili, Ankara: Gazi SBE

Hanioğlu,Ş. (2007), Siyasal Temsil Olayının Osmanlı İmparatorluğundaki Yeri,

E.Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay (Eds.), Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, içinde İstanbul: Alfa Yayınları,

Huntington, S.P. (1968), Political Order In Changing Societies, New Have: Yale University Pres.

Kağıtçıbaşı,Çiğdem, (1988), İnsan ve İnsanlar, İstanbul: Evrim Yayınları,

Kalaycıoğlu,Ersin, (1980), Why Legislatures Persist In Developing Countries: The Case of Turkey Legislative Studies Quarterly Comparative Iowa City Legislative Research

Center Vol :5, No:1, s.123-140

Kışlalı, A.T. (1996), Siyaset Bilimi, Ankara: İmge Yayınları

Moore, J. B. (1982), Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri (Çev.Ş. Tekeli-A. Şenel), Ankara: V Yayınları.

Öztekin, A. (2007), Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Yayınevi.

Sarıbay, A.Y. (2001), Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler, İstanbul: Alfa Yayınları,

Sezen, S. (1994), Seçim ve Demokrasi, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Şengil, M. K. (1996), Birinci Dönem TBMM'de Düşünce Akımları, İstanbul: Cem Yayınları,

Turan,İ. (2007), Türkiye'de Siyasi Kültürün Oluşumu, Türkiye'de Politik Değişim ve

Modernleşme, E. Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay,(Eds.), İstanbul: Alfa Yayınları.

Yücekök,A.N. (1983), Türkiye'de Parlatonun Evrimi, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Yücekök,A.N. (1987), Siyasetin Toplumsal Tabanı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.